

SAMARBETE MELLAN ÅLANDS GYMNASIUM OCH ÅLANDS OMSORGSFÖRBUND GÄLLANDE UTBILDNING PÅ GYMNASIENIVÅ FÖR ELEVER MED UTVECKLINGSSTÖRNING

Arbetsgruppens slutrapport

ÅLANDS LANDSKAPSREGERING, UTBILDNINGSBYRÅN

Bodil Regårdh
[E-postadress]

Arbetsgruppen avger härmed sin rapport och anhåller samtidigt om befrielse från sitt uppdrag

Mariehamn den 20 december 2017

Inger Rosenberg-Mattsson, ordförande
Rektor vid Ålands yrkesgymnasium

Kimmo Mattsson
Spec. yrkeslärare och programansvarig
Ålands yrkesgymnasium

Jimmy Hellgren, metod- och kvalitetschef
Ålands omsorgsförbund k.f.

Sam Grandell, koordinerande chef
Ålands omsorgsförbund k.f.

Susan Enberg, verksamhetsledare
De Utvecklingsstördas Väl på Åland r.f.

Jonna Rehnberg, styrelseledamot
De Utvecklingsstördas Väl på Åland r.f.

Bodil Regårdh, sekreterare
Specialsakkunnig, Ålands landskapsregering, utbildningsbyrån

Innehållsförteckning

1. Inledning, bakgrund och uppdrag	3
2. Beskrivning av arbetsätt och metoder	4
3. Arbetsgruppens slutsatser och förslag.....	4
3.1. Utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv	4
3.1.1. Uppdraget.....	4
3.1.2. Definition och kartläggning av målgrupp.....	4
3.1.3. Antal studieplatser och resursbehov	5
3.1.4. Plan över genomförande och resursfördelning	6
3.1.5. Förslag på finansiering av samarbete	7
3.2. Boendeträning.....	8
3.2.1. Uppdraget.....	8
3.2.2. Förslag på samverkan.....	8
3.3. Lärande i arbete.....	8
3.3.1. Uppdraget.....	8
3.3.2. Förslag på genomförande	8
4. Sammanfattning.....	10

1. Inledning, bakgrund och uppdrag

I september 2017 tillsatte Ålands landskapsregering en arbetsgrupp med uppdraget att förverkliga ett samarbete mellan Ålands gymnasium (ÅG) och Ålands omsorgsförbund k.f. (ÅOF). Det framtida samarbetet ska gälla genomförandet av en ettårig utbildning för de elever som har det största behovet av särskilt och omfattande stöd samt boendeträning och lärande i arbete (LIA) för studerande i yrkesträningsprogrammet (YTP).

Uppdraget utgår från förslagen i rapporten Utvärdering av övergången mellan grundskola och utbildning på gymnasienivå för elever med utvecklingsstörning (ÅLR 2014/1895).

I arbetsgruppen har följande personer ingått :

Inger Rosenberg-Mattsson, Ålands gymnasium, gruppens ordförande

Kimmo Mattsson, Ålands gymnasium

Jimmy Hellgren, Ålands omsorgsförbund k.f.

Sam Grandell, Ålands omsorgsförbund k.f.

Susan Enberg, DUV – De Utvecklingsstördas Väl på Åland r.f.

Jonna Rehnberg, DUV – De Utvecklingsstördas Väl på Åland r.f.

Bodil Regårdh, Ålands landskapsregering, gruppens sekreterare

I arbetsgruppens uppdrag ingick att ge förslag på ett gemensamt upplägg av en ettårig utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv. Utbildningsförslaget ska beakta studerandes eventuella behov av rehabiliteringstjänster i anslutning till utbildningen och samarbete med de habiliteringsinstanser som anlitas. Målet med utbildningen är att studerande ska få en framtidsplan vari ska ingå lösningar när det gäller arbete, boende och rehabilitering. I förslaget ska framgå hur samarbetet mellan utbildning och specialomsorg ska organiseras där studerandes behov ska utgöra utgångspunkt. I förslaget ska även ingå målgrupp, antal studieplatser, resursbehov och en plan över genomförande och resursfördelning samt hur finansieringen av samarbetet verkställs.

Arbetsgruppen ska även klargöra hur en boendeträning för studerande i yrkesträningsprogrammet kan organiseras i samverkan mellan skola och specialomsorg. Målsättningen i yrkesträningsundervisningen är att den studerande utvecklar sådana kunskaper som han/hon, utgående från sina individuella förutsättningar, behöver för att kunna leva ett vuxenliv som innehåller meningsfullt boende och meningsfull fritid samt lämpligt arbete.

Ytterligare ska gruppen redovisa i en strukturplan hur de avser att genomföra lärande i arbete i samverkan mellan skolan, specialomsorg och arbetsliv, där målet är att studerande ska få beredskap till ett arbete inom en lämplig verksamhet enligt förmåga. Lärande i arbete ingår som ett naturligt inslag i alla yrkesämnen i yrkesträningsprogrammet. Omfattningen av lärande i arbete är 15 kompetenspoäng (kp) och är en viktig del för studerandes möjlighet till yrkesverksamhet i framtiden.

Utredningarna skulle slutföras inom 2017 och ge underlag för ett samarbete från och med höstterminen 2018.

2. Beskrivning av arbetsätt och metoder

Arbetsgruppen har under perioden september – december 2017 träffats 6 gånger.

Den 26 oktober 2017 träffade arbetsgruppen Sixten Snellman som är rektor för den yrkesinriktade specialundervisningen vid Optima. Samtidigt besökte arbetsgruppen de lokaler där den yrkesinriktade specialundervisningen bedrivs vid Ålands yrkesgymnasium (ÅYG) samt den nya caféverksamheten Café Entré.

Den 6 november 2017 besökte arbetsgruppen Optimas enheter i Borgå och Helsingfors där gruppen träffade Petra Kaske som är ansvarig lärare på båda enheterna. Under studiebesöket fick gruppen information om verksamheten vid enheterna, behovet av lärare och assistenter samt utrymmesbehovet.

3. Arbetsgruppens slutsatser och förslag

3.1. Utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv

3.1.1. Uppdraget

Arbetsgruppen ska ge förslag på ett gemensamt upplägg av en ettårig utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv. Utbildningsförslaget ska beakta studerandes eventuella behov av rehabiliteringstjänster i anslutning till utbildningen och samarbete med de habiliteringsinstanser som anlitas. Målet med utbildningen är att studerande ska få en framtidsplan vari ska ingå lösningar när det gäller arbete, boende och rehabilitering. I förslaget ska framgå hur samarbetet mellan utbildning och specialomsorg ska organiseras där studerandes behov ska utgöra utgångspunkt. I förslaget ska även ingå målgrupp, antal studieplatser, resursbehov och en plan över genomförande och resursfördelning samt hur finansieringen av samarbetet verkställs.

3.1.2. Definition och kartläggning av målgrupp

Arbetsgruppen gjorde en kartläggning av antalet elever inom träningsundervisningen (TRA) och inom ÅOF:s dagliga verksamhet.

Enligt ÅSUB:s statistik Grundskolan hösten 2017 (UT2017:3) är 27 elever inskrivna vid TRA.

Enligt den tidigare arbetsgruppen som utvärderade övergången mellan grundskola och utbildning på gymnasienivå för elever med utvecklingsstörning (beslut nr 186 U2, 29.11.2016, ÅLR 2016/1692) kan eleverna vid TRA delas in i 4 grupper:

- Multihandikappade barn som inte kan kommunicera (är utan ett språk)
- Utåtagerande barn
- Barn med grav autism
- Övriga barn med någon form av begåvningshandikapp

Målgruppen för utbildningen som planeras är främst elever som tillhör grupperna 1-3 som inte blir antagna till yrkesträningsprogrammet (YTP).

Antagningskriterier till YTP är att eleven ska kunna läsa och skriva.

Enligt kartläggningen kommer följande antal elever/år från TRA:

2018	2 elever
2019	3 elever
2020	5 elever
2021	2 elever
2022	3 elever
2023	2 elever
2024	1 elev
2025	2 elever
2026	1 elev
2027	3 elever

Enligt en bedömning av personalen vid TRA kommer det att finnas under åren 2018 – 2022, totalt ca fem (5) elever som inte har förutsättningar att fortsätta i YTP och är i så fall lämpliga att gå en handledande utbildning (2018, 2 st, 2019, ev. 1 st och 2022, 2 st). Vissa år har samtliga elever som går ut förutsättningar att fortsätta i YTP. Det kan ytterligare finnas elever i grundskolan som inte gått TRA, men som kan vara tänkbara sökande till utbildningen.

Enligt kartläggning som gjorts inom ÅOF:s dagliga verksamhet finns totalt 24 personer som inte gått YTP. Av dess är det 8 st. som är födda 1990 - 1999 (ålder 17 - 27 år).

Det finns ytterligare ett litet mörkertal. Det vill säga personer som inte gått YTP och inte finns inom ÅOF:s dagliga verksamhet, men som kan vara tänkbara sökande till utbildningen.

3.1.3. Antal studieplatser och resursbehov

Arbetsgruppen föreslår att antalet studieplatser till utbildningen inledningsvis ska vara sex (6) platser. Av dess föreslås att fyra (4) platser är för personer yngre än 25 år, där elever som slutar grundskolan samma år har förtur och två (2) platser är för personer som är 25 år och äldre.

Resursbehovet för sex (6) studieplatser beräknas till:

- En heltidstjänst som ansvarig lärare som koordinerar utbildningen, ansvarar för uppgörandet av individuella studieplaner och genomförande av utbildningen
- Timplärare för vissa ämnen
- 2 - 3 gruppassistenter beroende av behovet (heltidstjänster)

I de fall där studerande är i behov av personlig assistent och har rätt till det enligt LL (2010:50) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp, ordnas det via hemkommunen och hemkommunen ska stå för finansieringen. I dessa fall är antagningen till utbildningen bekräftad först när finansieringen av assistenten är klar.

3.1.4. Plan över genomförande och resursfördelning

Arbetsgruppen föreslår att de fastländska utbildningsgrunderna *Utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv* (Föreskrift 6/011/2015, Utbildningsstyrelsen 2015) ska tillämpas på Åland, men att den åländska utbildningen ska få namnet *YFSS-yrkesförberedande utbildning som leder till sysselsättning och självständigt liv*.

Omfattningen av utbildningen är 40 - 60 kp och tiden för genomförande är minst ett år. Hur många kompetenspoäng (40 kp eller 60 kp) som uppnås och hur lång tid utbildningen tar beror på varje studerandes individuella mål och förutsättningar. Beslutet om utbildningens omfattning och längd fattas i början av studierna, men beslutet kan ändras under utbildningen. Utbildningen omfattar dock högst 60 kp och kan i tid ta högst tre år.

Utbildningsgrunderna *Utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv* innehåller 3 obligatoriska utbildningsdelar:

1. Stärkande av funktionsförmågan	15 - 25 kp
2. Stärkande av studiefärdigheter	10 - 15 kp
3. Förberedelser för arbetslivet	15 - 20 kp

TOTALT **40 - 60 kp**

I utbildningsdelen **Stärkande av funktionsförmågan** ingår:

- Motion samt motoriska aktiviteter och färdigheter
- Självkänedom och sociala färdigheter
- Färdigheter som behövs i vardagen
- Fritidsaktiviteter
- Samhällskunskap och medborgarfärdigheter

I utbildningsdelen **Stärkande av studiefärdigheter** ingår:

- Att lära sig att lära
- Kommunikation och interaktion
- Informationsteknik och färdigheter i informationssökning
- Färdigheter i matematik

I utbildningsdelen **Förberedelser för arbetslivet** ingår:

- Arbetsfärdigheter
- LIA

Arbetsgruppen föreslår att utbildningsdelarna 1 och 3 genomförs i samarbete mellan ÅYG och ÅOF och att utbildningsdel 2 genomförs i ÅYG.

En studerande ska inom utbildningen ha möjlighet att inkludera valbara utbildningsdelar i sin individuella plan, omfattande högst 20 kp. De valbara delarna kan innehålla förberedelser för arbetslivet, hobbyer eller andra studier som stöder utbildningsmålen och studerandes

framtidsplaner. Det ska också vara möjligt för studerande att välja examensdelar från de andra Y-programmen inom ramen för valbara utbildningsdelar.

En studerande som genomfört utbildningen med minst 40 kp ska erbjudas studieplats på YTP eller de andra Y-programmen. Kravet enligt gällande antagningskriterier är att man ska kunna läsa och skriva.

Arbetsgruppen föreslår att utbildningen inte ska ingå i den gemensamma elevantagningen, istället ska antagningen skötas separat av skolan och att den ska tidigareläggas. Sökande ska ha möjlighet att besöka skolan, träffa personalen och delta några dagar i verksamheten innan ansökningskedet.

När en studerande blivit antagen och tackat ja till studieplatsen ska ett förberedelsearbete inledas. I det ingår insamling av uppgifter som behövs för uppgörande av den individuella studieplanen (IP). Senast under första veckan ska ett inledande nätverksmöte för varje studerande ordnas. Till mötet kallas alla som ingår i berörda studerandes nätverk.

När studerande har inlett sina studier ska skolans personal under de 2 - 3 första veckorna genom olika metoder skapa sig en uppfattning om studerandes styrkor och svagheter. Utgående från första nätverksmötet och skolans insamlade material görs en bas - IP för varje studerande. Under 3:e veckan ordnas det andra nätverksmötet där man går igenom IP:n som skolan gjort, eventuella ändringsförslag diskuteras och planen justeras. Planen tas i bruk.

3.1.5. Förslag på finansiering av samarbete

Arbetsgruppen föreslår att ett samarbete mellan Ålands gymnasium och Ålands omsorgsförbund ska regleras i ett avtal. I avtalet ska framgå hur samarbetet förverkligas inom utbildningsdelen *Stärkande av funktionsförmågan* och inom utbildningsdelen *Förberedelse för arbetslivet* inom YFSS – yrkesförberedande utbildning som leder till sysselsättning och självständigt liv. I avtalet ska framgå vilken av ÅOF:s lägenheter som ÅYG har tillgång till. I samarbetet ska skolans personal sköta undervisningen i lägenheten dagtid kl. 9-15. Det krävs att en assistent är kvar fram till kl. 21 då ÅOF:s nattpersonal tillträder. Det föranleder inte utökade personalresurser inom ÅOF.

Ett förverkligande av den handledande utbildningen kräver utökade personalresurser inom ÅYG i form av en koordinerande lärare och 2 - 3 assistenter som budgeteras i Ålands gymnasiums budget. Dessutom tillkommer en hyra för lägenheten och om lägenheten är i Godby krävs också budgeterade medel för resor i form av busskort.

För de studerande som har rätt till en personlig assistent enligt LL (2010:50) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp ska den personliga assistenten finansieras direkt av studerandes hemkommun.

3.2. Boendeträning

3.2.1. Uppdraget

Arbetsgruppen ska klargöra hur en boendeträning för studerande i yrkesträningsprogrammet kan organiseras i samverkan mellan skola och specialomsorg. Målsättningen i yrkesträningsundervisningen är att den studerande utvecklar sådana kunskaper som han/hon, utgående från sina individuella förutsättningar, behöver för att kunna leva ett vuxenliv som innehåller meningsfullt boende och meningsfull fritid samt lämpligt arbete.

3.2.2. Förslag på samverkan

Boendeträning ingår i utbildningsdel 1 *Stärkande av funktionsförmågan* i den handledande utbildningen.

Studerande i YTP och de andra Y-programmen ska inom ramen för fritt valbara examensdelar få möjlighet att välja examensdelen *Livshantering och livskompetens* (beslut nr 110 U2 6.6.2017, ÅLR 2017/3612). I examensdelen ingår bland annat boendeträning.

För att förverkliga boendeträning föreslår arbetsgruppen att ÅYG och ÅOF samarbetar genom att ÅYG har tillgång till en lägenhet förslagsvis i Maskrosen i Godby.

Förverkligandet av boendeträning inom examensdelen *Livshantering och livskompetens* och inom utbildningsdelen *Stärkande av funktionsförmågan* ska ske både i skolan och i lägenheten. De grundläggande färdigheterna sker i skolan och kunskaperna tränas sedan som helhet i lägenheten. Delar av undervisningen sker när studerande förflyttar sig mellan skolan och lägenheten med kollektivtrafik.

För de studerande som inte bor i ÅOF:s boenden från förut, ska det i studerandes plan ingå 4 x 1 veckas boende i lägenheten. Under dessa perioder ska studerande utgående från sin egen plan träna de färdigheter som behandlats och tränats i undervisningen.

Efter varje boendeperiod görs en utvärdering och den personliga planen revideras om behov finns.

I ett samarbete sköter skolans personal undervisningen i lägenheten dagtid kl. 9-15. Efter kl. 21 tillträder ÅOF:s nattpersonal.

Förverkligandet av examensdelen *Livshantering och livskompetens* inom Y-programmen bör ingå i avtalet mellan ÅYG och ÅOF (se punkt 3.1.5).

3.3. Lärande i arbete

3.3.1. Uppdraget

Arbetsgruppen ska redovisa i en strukturplan hur de avser att genomföra lärande i arbete (LIA) i samverkan mellan skola, specialomsorg och arbetsliv, där målet är att studerande ska få beredskap till ett arbete inom en lämplig verksamhet enligt förmåga.

3.3.2. Förslag på genomförande

Lärande i arbete ingår i alla program inom den yrkesinriktade specialundervisningen och ska ge den studerande beredskap för sysselsättning i arbetslivet, med eller utan stöd eller som skyddat arbete inom ÅOF:s dagliga verksamhet. Enligt läroplansgrunden ska det i samtliga Y-program ingå minst 15 kompetenspoäng LIA. Ett program omfattar totalt 180 kp.

Studerande inom YTP är på olika nivåer när det gäller behovet av stöd och handledning. De studerande inom YTP som kräver mera handledning och stöd blir på grund av det mera svårplacerade ute på vanliga arbetsplatser.

Skolan får ofta LIA - platser i företag som har enkla men regelbundet återkommande arbetsuppgifter inom produktion och packning där problemet ofta har varit att det finns för få studerande i skolan. Samma gäller i personalmatsalar och -kafferum där arbetsuppgifterna är återkommande och kräver kontinuitet t.ex. 1 timme/dag, 5 dagar/vecka.

Arbetsgruppen föreslår att de studerande i YTP som är mest svårplacerade ute på vanliga arbetsplatser ska kunna genomföra hela eller delar av sin LIA inom ÅOF:s dagliga verksamhet. ÅOF ansvarar för att det finns personer som kan handleda studerande på LIA. Även klienter kan fungera som handledare.

När det gäller arbetsplatser som har återkommande arbetsuppgifter inleds ett samarbete mellan skolan och ÅOF där man delar på de platser som kräver kontinuitet t.ex. i matsalar, personalkafferum och olika produktionsföretag. En överenskommelse mellan skolans personal och arbetskonsulenten på ÅOF behövs för att det ska fungera.

Förverkligandet av lärande i arbete inom Y-programmen med en gemensam strukturplan bör ingå i avtalet mellan ÅYG och ÅOF (se punkt 3.1.5). Strukturplanen görs upp i ett samarbete mellan skolans LIA-ansvariga på Y-programmen och ÅOF:s arbetskonsulent.

4. Sammanfattning

Uppdraget var att ge förslag på ett gemensamt upplägg av en ettårig utbildning som handleder för arbete och självständigt liv där det framgår hur samarbetet mellan utbildning och specialomsorg ska organiseras. I förslaget ska ingå målgrupp, antal studieplatser, resursbehov och en plan över genomförande och resursfördelning samt hur finansieringen verkställs. I uppdraget ingick också att klargöra hur en boendeträning för studerande i yrkesträningsprogrammet kan organiseras i samverkan mellan skola och specialomsorg och hur genomförande av lärande i arbete kan genomföras i samverkan mellan skola, specialomsorg och arbetsliv.

Arbetsgruppen har träffats 6 gånger och varit på studiebesök till Optimas enheter i Borgå och Helsingfors samt till Ålands yrkesgymnasium. Arbetsgruppen har även hört rektor och ledande lärare inom den yrkesinriktade specialundervisningen vid Optima.

Sammanfattningsvis föreslås följande:

1. Utbildning som handleder för arbete och självständigt liv

Arbetsgruppen föreslår en yrkesförberedande utbildning som leder till sysselsättning och ett självständigt liv, som kan förkortas YFSS. Utbildningen föreslås följa utbildningsgrunder Utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv (föreskrift 6/011/2015, Utbildningsstyrelsen 2015). Utbildningens omfattning är 40 - 60 kompetenspoäng och tiden för genomförande är 1 - 3 år. Varje studerande får en individuell plan. Målgruppen är elever från grundskolan och vuxna personer, som har det största behovet av särskilt och omfattande stöd och som inte erhållit studieplats i yrkesträningsprogrammet. Föreslås 6 studieplatser varav 4 platser är för personer yngre än 25 år, där elever som slutar grundskolan samma år har förtur och 2 platser är för personer som är 25 år och äldre. Studerande som genomfört utbildningen med minst 40 kp och kan läsa och skriva ska erbjudas plats på YTP eller till de övriga Y-programmen. Resursbehovet uppskattas till en koordinerande lärare, 2 - 3 gruppassistenter samt hyra för lägenhet och eventuellt busskort.

2. Boendeträning

Föreslås att skolan får tillgång till en av specialomsorgens lägenheter, förslagsvis i Maskrosen i Godby. Både studerande i YFSS och studerande i de andra Y-programmen ska få möjlighet att träna boende. Boendeträningen ska ske både i skolan och i lägenheten.

3. Lärande i arbete

Föreslås ett nära samarbete mellan skolans personal och specialomsorgens arbetskonsulent. I samarbetet ska studerande i YFSS och de studerande i YTP som är svårplacerade ute i arbetslivet kunna göra hela eller delar av sin LIA inom specialomsorgens dagliga verksamhet och att skolan och specialomsorgen ska dela på de arbetsplatser som kräver kontinuitet.

Avslutningsvis föreslår arbetsgruppen att ett avtal uppgörs mellan Ålands gymnasium och Ålands omsorgsförbund där samarbetet regleras och att finansieringen av utbildningen ska ingå i Ålands gymnasiums budget.